

راهنمایی برای مطالعه آثار مبارکه

دکتر ایرج - ایمن

تحرّی حقیقت که از بارزترین اصول معتقدات بهائی است و تلاوت آیات الهی که از تکالیف روزانه هر فرد بهائی محسوب میگردد و لزوم آشنائی با تعالیم الهی و کسب معلومات امری و نیل به مراتب عرفان و ایقان ، جملگی نیازمند مطالعه دقیق آثار مبارکه است . مطالعه آثار مبارکه شئون و مراتبی دارد که مجملاً بدانها اشاره میشود .

قدم اول برای مطالعه انتخاب کتاب یا اثر مورد نظر است . این انتخاب بستگی به هدف یا هدف های مطالعه دارد . لذا باید مشخص کرد که منظور و مقصود از مطالعه چیست ؟

مقدمات

هدف های مطالعه

آثار مبارکه و کلمات قدسیه ممکن است به علل و برای مقاصد گوناگون تلاوت و مطالعه شود . از آن میان میتوان به هدف های ذیل اشاره کرد :

- ۱ - اجرای حکم تلاوت آیات الهی در هر صبح و شام .
- ۲ - اطلاع کلی بر محتویات اثر مورد نظر .
- ۳ - درک کردن و فراگرفتن دقیق مطالب .
- ۴ - جستجو برای یافتن مطلب یا مطالب خاص .
- ۵ - استخراج اصول و احکام و تعالیم بهائی .
- ۶ - مطالعات تحقیقی و تطبیقی .
- ۷ - تهیه منتخباتی از نصوص .
- ۸ - بخاطر سپردن نصوص .
- ۹ - مطالعه مکرر و دقیق برای فهم بهتر و کسب روحانیت .

مطالعه آثار بر اساس هر یک از این هدف ها و مقاصد بکارگرفتن روش و آداب خاصی را ایجاب میکند که به پاره ای از آنها اشاره خواهد شد .

شناسائی متن مورد مطالعه

برای آشنائی کلی با متن مورد نظر دانستن نکات و مطالب ذیل مفید واقع میشود :

- ۱ - شأن نزول

اثر مورد نظر چراودر چه موقعیتی نازل شده است .

۲ - مخاطب یا مخاطبین

اثر مورد نظر خطاب به چه شخص یا اشخاص یا مقامات و یا اماکن و محلّ هائی نازل شده است .

۳ - سابقه تاریخی و تکاملی

اطلاع از سرگذشت اثر مورد نظر و در مورد بعضی آثار سیر تحول یا تکامل آنها در درک مفاهیم و مطالب مندرجه در آنها تأثیر دارد . نحوه نزول و ثبت آثار قلم اعلی در موارد مختلف یکسان نبوده است و در بسیاری از موارد آنچه نازل شده ابتدا با خط سریع توسط کاتب تحریر و سپس بصورت نهائی بازنویس شده و سپس مورد تأیید قرار گرفته و بمجریه مهربارک شده است .

۴ - نسخه شناسی

در مواردی که نسخه اصلی آثار مبارکه یا نسخه کامل معتبر در دست نیست امکان دارد که نسخ خطی و یا حتی چاپی یک اثر بیکدیگر در بعضی موارد جزئی تطبیق نداشته باشند . لذا تعیین میزان اعتبار نسخه ای که از آن استفاده میشود اهمیت پیدا میکند .

۵ - ملحقات و تعلیقات

علاوه بر پیش گفتار و مقدمه، کتاب ممکن است دارای فهرست مندرجات، فهرست های الفبائی، لغت نامه، حواشی و یا حتی کشف الآیات باشد . آشنا شدن با تعلیقات کتاب یعنی آنچه بر متن اصلی آن افزوده شده کار مطالعه کردن کتاب و استفاده بردن از آن را آسان میکند .

روش ها و آداب

۱ - تلاوت آیات الهی

در باره آداب تلاوت آیات الهی سخن فراوان گفته شده است و تأکید در لزوم توجه کامل و رعایت اصول ادب و احترام در این مقال زائد به نظرمی آید . لیکن شاید تذکریکی دو نکته ضروری باشد:

الف : کودکان و نوجوانان را از همان ابتدای زندگانی باید به این عمل مفید یعنی تلاوت آیات در صبح و شام تشویق کرد و موجباتی فراهم آورد که به انجام دادن این حکم الهی علاقمند و پایبند شوند . از جمله میتوان تلاوت آیات الهی را در هر صبح و شام از جمله فعالیت های مستمر و عادی خانواده معمول داشت .

ب : کتاب یا اثر خاصی را در نظر گرفت که هر روز مقداری از آن تلاوت شود بنحوی که تلاوت آیات مجزی و علاوه بر ادای نماز و تلاوت دعا و مناجات باشد و مطالب آن مورد توجه دقیق قرار گیرد و حتی الامکان معنی و مفهوم لغات و اصطلاحات مطالب مشکل آن فهمیده شود .

۲ - مطالعه برای آشنائی با متن

این نوع مطالعه به دو صورت مختلف انجام میگردد:

الف : مرور کردن يك اثر که فقط به منظور اطلاع کلی از متن است این نوع مطالعه معمولاً سریع و بدون مراجعه به مآخذ و مراجع و حواشی و لغت نامه ه صورت میگردد .

ب : مطالعه برای فهمیدن کامل متن که با تأمل و صرف وقت بیشتر انجام می گیرد . در این مورد چند نکته را باید در نظر گرفت :

۱ - زمان مطالعه : در صورت امکان این نوع مطالعه باید در مواقعی انجام گیرد که بتوان توجه کامل به موضوع داشت و در نتیجه عدم خستگی و آرامش فکری لازمه این گونه مطالعه است .

۲ - لوازم کار : در هنگام مطالعه باید توجه داشت که وسائل لازم برای یادداشت برداشتن و یا علامت گذاشتن در موارد لزوم ، در اختیار باشد . بعلاوه در دسترس داشتن لغت نامه و قاموس به هنگام این گونه مطالعه از گسیخته شدن تسلسل فکری و یا باقی ماندن نکات ابهام جلوگیری میکند .

۳ - مراجع : در آثار مبارکه در بعضی موارد به آثار ادیان قبل یا سایر کتب و آثار ارتباط پیدا میکند . بعضی

از نکات آثار قلم اعلی در آثار حضرت عبدالبهّا حضرت ولی امرالله تبیین و تشریح شده است و درباره پاره ای دیگر کتب و آثاری توسط محققان انتشار یافته است. شناختن و در دسترس داشتن و استفاده بردن از این مراجع ، کار مطالعه را دقیق تر و سهل تر و کاملتر می سازد. (۱)

۴ - طرز کار : در هنگام مطالعه بهتر است با توجه به علاقه ها و هدف های شخصی اقدامات ذیل مورد توجه قرار گیرد:

الف : مطالب مهم با قلم های مخصوص رنگی مشخص شوند و در حاشیه مورد آنها ذکر شود. (باید توجه داشت که کتب نفیس و آثار مقدسه را نباید با خط کشیدن و یادداشت کردن در آنها بصورت نامطلوب در آورد)

ب : عبارات و قطعاتی که ممکن است به علل مختلف بعدها مورد استفاده قرار گیرد با ذکر صفحه و نام اثر استخراج گردد.

ج : نکاتی که قابل فهم نیست و احتیاج به تحقیق بیشتر دارد علامت گذاری (با مداد) یا جداگانه یادداشت شود.

د : در صورتیکه کتاب فاقد فهرست تفصیلی مندرجات است در ضمن مطالعه ، رئوس مطالب آن به صورت فهرست یادداشت شود . این اقدام فهمیدن و بخاطر سپردن مطالب کتاب را آسان می کند و مطالعات تکمیلی بعدی اثر مزبور را آسانتر می سازد.

ه : برای فهم مطالب از قاموس های مخصوص که برای بعضی از آثار مبارکه موجود است استفاده شود .

۳ - مطالعات تکمیلی

مطالعه تکمیلی یک اثر معمولاً به منظور تهیه مطالب مختلفی است که کار مطالعه کردن اثر مزبور را آسان تر و کامل تر میسازد . مطالعات تکمیلی شامل اقداماتی از این قبیل است :

الف : تهیه فهرست ها - فهرست ها انواع مختلف دارند. از جمله فهرست کلی مندرجات ، فهرست تفصیلی یا طبقه بندی مندرجات (در ذیل هر عنوان کلی عنوان فرعی ذکر میشود) ، فهرست مشروح (در ذیل هر عنوان شرح کوتاهی درباره آن ذکر میشود) ، فهرست های الفبائی اعلام از قبیل فهرست الفبائی موضوعی ، فهرست های امکانی ، اشخاص ، اعلام تاریخی یا جغرافیائی ، فهرست های اختصاصی از قبیل فهرست های اشعار یا حکایات یا اقوال و امثال که در کتاب ذکر شده و مراجعه به آنها یا یافتن آنها را آسان میسازد .

ب : تهیه راهنمای یادستور برای مطالعه یا تحصیل کتاب که از جمله متضمن استخراج و تهیه سئوالاتی است که جواب آنها مطالب عمده کتاب را دربر میگیرد.

ج : تهیه راهنمای یادستور برای تعلیم و تدریس کتاب که از جمله شامل هدف یا هدف های یادگیری هر قسمت یا مطلب و نحوه سنجش فرا گرفته ها و جداول و تمرین ها میشود .

د : تهیه طرح درس برای تدریس کتاب یا اثر مورد نظر.

ه : تهیه وسایل کمک آموزشی از قبیل جداول و نقشه ها و تصاویر و جمع آوری یا تهیه عکس های مربوط به متن

و : تهیه نوار ضبط صوت (کاست) از متن کتاب برای استفاده نفوسی که بعلم مختلف موفق به خواندن متن نمیشوند اما فرصت شنیدن آنرا دارند.

ز : تهیه متن ساده تر ، تلخیص کتاب یا کوتاه تر کردن متن از طریق حذف مطالب فرعی.

ح : گذاشتن اعراب برای آیات عربی و لغت های مشکل و نقطه گذاری متن برای آسان کردن خواندن کتاب برای کودکان و نوجوانان و یاکسانی که در خواندن ورزیده نیستند.

ط : تهیه لغت نامه برای متن و تهیه مضمون آیات و نصوص عربی به فارسی به عنوان حاشیه ای بر کتاب .

۴ - مطالعات تحقیقی

این گونه مطالعات ممکن است به منظور تجزیه و تحلیل مندرجات یا مقایسه و تطبیق آنها با آثار دیگر یا از نظر تاریخی یا سبک شناسی یا جنبه های استدلالی و فلسفی و جز آنها انجام گیرد .

الف : نسخه شناسی تطبیقی به منظور تعیین متن اصیل . در مورد آثاری که بخط اصل یا به خط نزولی موجود است ، آشنائی با خطوط مزبور برای مقابله و تصحیح نسخ چاپی و در سایر موارد برای تعیین نسخه اصح یا تصحیح نسخه منتشره ضروری است .

ب : تعیین مآخذ و سوابق استشهدات از قبیل آیات ، احادیث ، اخبار ، اشعار ، روایات ، احوال اشخاص و شرح وقایع و اماکن و غیره .

ج : پژوهش درباره سوابق مندرجات در آثار ادیان گذشته و در ادبیات (آثار عرفا ، شعرا و نویسندگان)

د : تتبع درباره مطالب کتاب در سایر آثار . این نوع بررسی ممکن است برای تعیین سیر تاریخی رشد و انبساط مطلب یا تغییر و تحول تعالیم و احکام و یا به منظور تبیین و تشریح بیانات مبارکه انجام گیرد .

ه : بررسی آنچه دیگران درباره اثر مورد نظر نوشته اند .

و : پژوهش برای تهیه جواب به اعتراضات معترضین .

ز : تهیه قاموس یا حاشیه نویسی برای کتاب که کار مطالعه و فهم مطالب را سهل ترمی کند .

ح : مطالعه اوضاع و احوال ایران و امپراطوری عثمانی و جهان در ارتباط با متن کتاب (مثلاً وضع ایران و مخصوصاً اصفهان در زمان نزول لوح ابن ذئب) .

ط : مقایسه متن اصلی با ترجمه حضرت ولی امرالله بزبان انگلیسی و تعیین نکات تبیینی .

ی : بررسی وقایع و تحولات مربوط به مطالب کتاب پس از نزول اثر مزبور .

ک : طبقه بندی موضوعی مندرجات بنحوی که ارتباط منطقی بین آنها مشخص گردد (Taxonomy) .

ل : مطالعات سبک شناسی و ادبی برای روشن ساختن مزایای ادبی و کلامی اثر مورد نظر .

۵ - مطالعه آثار به منظوره خاطر سپردن نصوص یا کسب روحانیت

در آثار مبارکه فایده و لزوم به خاطر سپردن آیات الهی و نصوص تأکید شده است . حفظ کردن مطالب

در دوران خرد سالی و جوانی بسیار آسان تر از یاد واری بعدی زندگی است و نتیجه آن هم به مراتب بهتر است . به

تجربه دیده شده که آنچه در دوران کودکی فرا گرفته شده تا آخر عمر به خاطر می ماند و در هنگام بروز ضعف حافظه

در اثر صدمات جسمانی یا سالخوردگی آنچه در خرد سالی و جوانی به خاطر سپرده شده کمتر از خاطر محو میگردد

. از دست دادن محفوظات غالباً مربوط به مطالبی است که تازه تریا در سنین بالاتر زندگی بخاطر سپرده شده

از این رو کودکان و جوانان را باید با تشویق و محبت به حفظ کردن آثار مبارکه و تکرار کردن (تلاوت کردن)

آنها ترغیب کرد .

دو اقدام کار بخاطر سپردن متن را آسان میسازد یکی درک کلی مفهوم و علاقمند شدن به آن و ایجاد رابطه

تسلسل ذهنی بین قسمت های مختلف متن و دیگر تکرار مرتب آنچه باید به خاطر سپرده شود . به خاطر سپردن

متن هائی که مسجع و قافیه دار هستند آسان تر از متن هائی است که دارای جمله های بهم پیوسته طولانی

می باشند .

تلاوت آثار مبارکه سبب ایجاد حالت روحانیت و جذب و شور معنوی میشود و انسان را از عوالم مادی زندگانی

به عوالم و احساسات عالییه روحانی می کشاند . این نشأ و انجذاب روحانی برای سلامت و قوت روح و تزکیه

نفس و تخلق به اخلاق و صفات مرضیه ضروری است .

در پایان به سه اقدامی اشاره میشود که تاکنون در زبان فارسی کمتر انجام گرفته است و برای تعمیم مطالعه

آثار مبارکه بین کلیه افراد جامعه بهائی بسیار مفید و موثر است :

۶ - تهیه متن های ساده

فهم و درک آثار مبارکه به صورتی که نازل و ثبت شده است نیازمند تسلط بر زبان های فارسی و عربی و

معلومات کافی از ادیان گذشته و مخصوصاً اسلام و اصطلاحات امری و عقاید و افکار و معارف و وسیع بشری است .

در نتیجه مطالعه این آثار برای بعضی از افراد به سبب فقدان معارف و معلومات مزبور آسان یا حتی ممکن نیست .

برای کمک به این قبیل نفوس باید متون ساده تری برای ارائه مفاهیم کلی آثار قلم اعلیٰ تهیه و تدریس کرد. تهیه این متون ساده برای هر یک از گروه های ذیل دارای روش خاص خود می باشد :

الف : کم سوادان

ب : کودکان

ج : نوجوانان

د : متحرکان (کسانی که بالحن آیات و آثار قلم اعلیٰ واصطلاحات امری آشنائی ندارند)

۷ - ترجمه

ترجمه آثار قلم اعلیٰ به زبان های مختلف جهان کاری است که هنوز در مراحل ابتدائی آن هستیم . این کار نیازمند تسلط بر زبان های فارسی و عربی و زبانی است که اثر مورد نظر باید بدان منتقل شود . گذشته از این محتاج به مطالعه لغوی و ادبی کتاب نیز هست که خود نوعی دیگر از مطالعه آثار مبارکه محسوب میگردد .
کار دیگر در زمینه ترجمه عبارت از ترجمه فارسی نوشته هائی است که درباره آثار مبارکه به زبان های مختلف نوشته شده و آشنائی فارسی زبانان با این گونه آثار برای فهم و درک آثار مزبور مفید واقع میشود .

۸ - مطالعه گروهی

یکی از روش هائی که میتواند در تشویق به مطالعه آثار مبارکه و تفهیم مطالب آن آثار موثر باشد ایجاد فرصت هائی است برای مطالعه گروهی یا تشکیل دادن کارگاه های (workshop) مطالعه آثار بدین ترتیب که متنی مورد نظر در جمع تلاوت شود و مورد دقت و تفهیم و بحث قرار گیرد . این نوع مطالعه چندین فایده دارد
از جمله :

الف : استفاده از معلومات و توضیحات سایر اعضا گروه مخصوصاً نفوس مطلع تر .

ب : تشویق به حفظ نظم و ترتیب و مداومت در مطالعه آثار مبارکه .

ج : ارائه کمک به افرادی که از نظر معلومات و سوابق امری محدود تر و کم تجربه تر هستند .

د : ایجاد توجه و آگاهی عمومی به تعالیم و احکام و همکاری در فهمیدن و اجراء آنها .

ه : ایجاد فرصت های مرتب برای تأمل و تعمق روحانی Meditation .

و : ایجاد انگیزه مناسب برای کسانی که مطالعه کردن را امری منزوی کننده و ملال انگیز می پندارند .

اگر این گونه کارگاه ها یا جلسات مطالعه و بحث با ابتکار و سلیقه و یکارگرفتن روش های شوق انگیز ترتیب داده شود چه بسا سبب میشود که بصورت فعالیت های پرثمر اجتماعی در آیند و حتی موجب شوند که بجای بعضی گروه های آمدن ها و مهمانی هائی که فقط به منظور ملاقات و معاشرت ترتیب داده میشود این قبیل مجالس و مجامع تشکیل گردد .

۱ - از جمله مقاله ممتهی که تحت عنوان (دوره نزول و مآخذ چاپی آثار حضرت بهاء الله) بوسیله جناب شاهرخ منجدب در مجموعه (محبوب عالم) ص ۵۱۵ بچاپ رسیده و نیز کتاب (گنج شایگان) تألیف جناب اشراق خاوری و رساله (معرفی آثار مبارکه) تألیف جناب حسام تقیانی مفید باشد .